

BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMIDAGI TEXNOLOGIYA DARSLARIDA AMALIY ISH KOMPETENSIYALARIGA TIZIMLI YONDASHUV

Abdullayeva Zilola Erkin qizi
Toshkent xalqaro Kimyo universiteti
magistranti

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida texnologiya darslarida amaliy ish kompetensiyalarini shakllantirish muammosi tizimli yondashuv asosida tahlil qilinadi. Texnologiya fanining kompetensiyaviy ta'limdagi o'rni ochib berilib, amaliy ishlar orqali o'quvchilarda texnologik, amaliy-mehnat, ijodiy va ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, amaliy ishlarni loyihalash, amalga oshirish va baholashning ilmiy-uslubiy modeli asoslab beriladi. Shuningdek, tizimli yondashuv asosida amaliy ishlarni rejalashtirish, amalga oshirish va baholashning ilmiy-uslubiy modeli taklif etiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, texnologiya darsi, amaliy ish, kompetensiya, tizimli yondashuv, o'quv faoliyati.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimiga qo'yilayotgan asosiy talab — o'quvchining faqat bilim olishi emas, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay oladigan kompetensiyalarni egallashidir. Shu nuqtayi nazardan, kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy ta'limning yetakchi metodologik asosi sifatida e'tirof etilmoqda [1].

Boshlang'ich ta'lim bosqichi shaxs rivojlanishining poydevori bo'lib, aynan shu davrda o'quvchilarda mehnatga munosabat, ijodiy tafakkur, mustaqil faoliyat va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalari sakllana boshlaydi. Bu jarayonda texnologiya darslari alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki mazkur fan o'z mohiyatiga ko'ra amaliy faoliyatga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchini bevosita faol subyekt sifatida shakllantiradi [2].

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, texnologiya darslaridagi amaliy ishlar ko'pincha tizimli rejalashtirilmaydi, kompetensiyaviy natijalar aniq belgilanmaydi va baholash jarayoni faqat tayyor mahsulot bilan cheklanadi. Bu esa amaliy ishlarning tarbiyaviy va rivojlantiruvchi imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarmaydi. Shu sababli amaliy ish kompetensiyalariga tizimli yondashuvni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

Boshlang'ich ta'limda texnologiya fanining kompetensiyaviy ahamiyati.

Boshlang'ich ta'limda texnologiya fani o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu fan mazmunida amaliy

faoliyat yetakchi o'rinni egallab, u orqali bilim, ko'nikma va malakalar integratsiyalashgan holda shakllanadi. Texnologiya darslarida kompetensiyaviy yondashuv o'quvchining tayyor bilimlarni o'zlashtirishi emas, balki ularni amaliy vaziyatlarda qo'llay olishini nazarda tutadi. Ayniqsa, amaliy ishlar jarayonida o'quvchining faol subyekt sifatida ishtirok etishi, mustaqil qaror qabul qilishi va natijani baholashi muhim ahamiyat kasb etadi. Texnologiya fani boshlang'ich sinf o'quvchilarini mehnat faoliyatining elementlari bilan tanishtiradi, ularni turli materiallar va texnologik jarayonlar bilan ishlashga o'rgatadi. Mazkur fan o'quvchilarda nafaqat texnik ko'nikmalarni, balki shaxsiy mas'uliyat, mehnatsevarlik, tejamkorlik va jamoada ishlash madaniyatini shakllantiradi [3].

Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan texnologiya darslari o'quvchini passiv bilim oluvchidan faol ijrochiga aylantiradi. O'quvchi amaliy ish jarayonida muammoni aniqlaydi, yechim variantlarini tanlaydi, ishni rejalashtiradi va natijani baholaydi. Bu esa konstruktiv va faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillariga to'liq mos keladi [4].

Texnologiya darslarida amaliy ish kompetensiyalarining mazmuni

Amaliy ish kompetensiyalari integrativ xarakterga ega bo'lib, bir nechta o'zaro bog'liq tarkibiy qismlardan tashkil topadi.

Birinchidan, **texnologik kompetensiya** — o'quvchining materiallarning xususiyatlarini bilishi, asbob-uskunalaridan xavfsiz va maqsadga muvofiq foydalanishi, texnologik jarayonlar ketma-ketligini tushunishi bilan namoyon bo'ladi [5].

Ikkinchidan, **amaliy-mehnat kompetensiyasi** — qo'l mehnati ko'nikmalari, aniqlik, mehnat intizomi, ish joyini tartibli saqlash va faoliyat natijasiga javobgarlikni o'z ichiga oladi [6].

Uchinchidan, **ijodiy kompetensiya** — o'quvchining tasavvuri, dizayn elementlarini tanlash, mavjud namunalarni takomillashtirish va muammoga yangicha yondashish qobiliyatida ifodalanadi [7].

To'rtinchidan, **ijtimoiy-kommunikativ kompetensiya** — guruhli faoliyatda hamkorlik qilish, muloqotga kirishish, o'z fikrini asoslab berish va boshqalarning fikrini inobatga olish bilan tavsiflanadi [8].

Amaliy ish kompetensiyalariga tizimli yondashuv mohiyati

Tizimli yondashuv pedagogik jarayonni yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqishni nazarda tutadi. Texnologiya darslarida bu yondashuv amaliy ishlarni tasodifiy emas, balki oldindan belgilangan maqsad va kompetensiyalar asosida tashkil etishni talab qiladi [9]. Bu yondashuvda amaliy ish natijasi faqat buyum emas, balki o'quvchining rivojlangan kompetensiyalari sifatida baholanadi. Tizimli yondashuv pedagogik jarayonni o'zaro bog'liq elementlar majmui sifatida ko'rib chiqishni nazarda tutadi.

Tizimli yondashuv quyidagi komponentlarning uzviy bog'liqligiga asoslanadi:
— maqsad (qanday kompetensiya shakllanadi);

- mazmun (qanday amaliy ish bajariladi);
- metod va vositalar (qanday usulda);
- faoliyat (o'quvchi nima qiladi);
- natija va baholash (qanday o'zgarish yuz berdi).

Tizimli yondashuv sharoitida amaliy ishlar tasodifiy yoki faqat natijaga yo'naltirilgan emas, balki oldindan belgilangan kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Har bir amaliy topshiriq o'quvchining bilim, ko'nikma va munosabatlar tizimini rivojlantirishga qaratiladi.

Texnologiya darslarida amaliy ishlarni tizimli tashkil etish bosqichlari

Amaliy ish kompetensiyalarini shakllantirish jarayoni bir necha izchil bosqichlarda amalga oshiriladi.

Birinchi bosqich — **maqsadni aniqlash**. O'qituvchi dars boshida qaysi kompetensiyalar rivojlanishini belgilaydi [10]. Bu bosqichda o'qituvchi darsning maqsadini aniq belgilaydi

Ikkinchi bosqich — **rejalashtirish**. Amaliy ish mazmuni, materiallar va vaqt taqsimoti aniqlanadi. Bundan tashqari amaliy ish mazmuni, materiallar va metodlar ham tanlanadi.

Uchinchi bosqich — **amaliy faoliyat**. O'quvchilar o'quvchilar faol amaliy faoliyatga jalb etilib, mustaqil va ijodiy ishlashga yo'naltiriladi. To'rtinchi bosqich — **refleksiya va baholash**. Jarayon va natija tahlil qilinib, kompetensiyalar rivoji baholanadi.

Tizimli yondashuvning pedagogik samaradorligi

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tizimli tashkil etilgan amaliy ishlar o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshiradi, bilimlarni mustahkamlaydi va ularni hayotiy vaziyatlarda qo'llashga tayyorlaydi [11]. Texnologiya darslarida bunday yondashuv o'quvchilarning mustaqilligi, mas'uliyati va ijodkorligini sezilarli darajada rivojlantiradi. O'quvchilar mehnat jarayonini ongli ravishda tushunib, natijaga mas'uliyat bilan yondashishni o'rganadilar. Shuningdek, bu yondashuv o'quvchilarning mustaqil hayotga tayyorgarligini kuchaytiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'lim tizimidagi texnologiya darslarida amaliy ish kompetensiyalariga tizimli yondashuvni joriy etish ta'lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarda texnologik, amaliy-mehnat, ijodiy va ijtimoiy kompetensiyalarni kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi hamda ularni keyingi ta'lim bosqichlari va mustaqil hayotga tayyorlaydi. Natijada texnologiya darslari faqat buyum yasash bilan cheklanmay, o'quvchi shaxsini har tomonlama kamol toptirishga yo'naltirilgan samarali pedagogik jarayonga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zimnyaya I.A. Klyuchevye kompetensii kak rezul'tat obrazovaniya. – M., 2004.
2. Djuraev R.X. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent, 2018.
3. Abduqodirov A.A. Texnologiya ta'limi metodikasi. – Toshkent, 2020.
4. Vygotskiy L.S. Myshlenie i rech'. – M., 1982.
5. Leontev A.N. Deyatel'nost. Soznanie. Lichnost'. – M., 1977.
6. Xodjayev B.B. Boshlang'ich ta'limda mehnat tarbiyasi. – Toshkent, 2019.
7. Torrance E.P. Creativity in Education. – N.Y., 1974.
8. Bandura A. Social Learning Theory. – Englewood Cliffs, 1977.
9. Bertalanffy L. General System Theory. – N.Y., 1968.
10. Karimova V.M. Kompetensiyaviy yondashuv asoslari. – Toshkent, 2021.
11. OECD. Education 2030: Learning Framework. – Paris, 2019.